

СУЧАСНІ ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

MODERN DEMOGRAPHIC PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF UKRAINE

У статті здійснено аналіз стану сучасної демографічної ситуації в Україні, зокрема досліджено показники природного руху населення, народжуваність за віковими групами матерів, сумарний коефіцієнт народжуваності, середню очікувану тривалість життя при народженні, вікову структуру населення, витрати на охорону здоров'я. Окремі аспекти демографічного розвитку досліджено у порівнянні з країнами ЄС. Визначено тенденції та проблеми демографічного розвитку України, серед яких – безпрецедентне зниження чисельності населення з причини природного скорочення (низька народжуваність, висока передчасна смертність), його старіння, зростання демографічного навантаження, посилення міграційних процесів. Виявлено основні чинники сучасних демографічних реалій. Визначено напрями подолання демографічної кризи в Україні. Зроблено висновок, що реалізація соціально-економічної політики держави повинна відбуватися з обов'язковим урахуванням демографічних реалій сьогодення, супроводжуючись при цьому формуванням виваженої демографічної політики.

Ключові слова: демографічна криза, чисельність населення, народжуваність, смертність, природний рух населення, тривалість життя, міграція.

В статті осуществлен анализ современной демографической ситуации в Украине,

в частности исследованы показатели естественного движения населения, рождаемости по возрастным группам матерей, суммарный коэффициент рождаемости, средняя ожидаемая продолжительность жизни при рождении, возрастная структура населения, расходы на здравоохранение. Отдельные аспекты демографического развития исследованы в сравнении со странами ЕС. Определены тенденции и проблемы демографического развития Украины, среди которых – беспрецедентное снижение численности населения по причине естественного сокращения (низкая рождаемость, высокая преждевременная смертность), его старение, рост демографической нагрузки, усиление миграционных процессов. Выявлены основные факторы современных демографических реалий. Определены направления преодоления демографического кризиса в Украине. Сделан вывод о том, что реализация социально-экономической политики государства должна происходить с обязательным учетом демографических реалий, сопровождаясь при этом формированием взвешенной демографической политики.

Ключевые слова: демографический кризис, численность населения, рождаемость, смертность, естественное движение населения, продолжительность жизни, миграция.

УДК 314.82

Кравець І.М.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри управління
персоналом і економіки праці
Хмельницький національний
університет

The article states that under present conditions the demographic component of its development has become very important for Ukraine. The current demographic situation in Ukraine is analyzed, in particular, indicators of natural population movement, birth rate by age groups of mothers, general fertility rate in Ukraine, average life expectancy at birth, age structure of the population, as well as health care expenditures. Some aspects of demographic development in comparison with EU countries are investigated. The trends and problems of demographic development of Ukraine are identified, among them an unprecedented decrease in population due to natural factors (low birth rate, high premature mortality), its aging and the growth of demographic load. The tendency towards a significant deterioration in the health of children and adolescents is progressing. Public funding for the health system is only about half of the total health expenditure. Every year, several millions of people travel abroad to earn money. The main factors of modern demographic realities are revealed. The modern causes of birth rate decline in Ukraine and its delay in time are determined. The complexity of socio-economic conditions, the rising cost of living, the significant increase in the value of educational services that are key to achieving competitiveness in the labor market, and women's desire for a career began to postpone birth rates later. It is established that problems of reproduction of the population as the main driving force of all socioeconomic processes are associated with deformations in public life, violation of the coordinated functioning of its main components. Directions of overcoming of demographic problems in Ukraine are determined. It is concluded that realization of socio-economic policy of the state should take place taking into account the current demographic realities, which is accompanied by the formation of a balanced demographic policy. The solution of the demographic problem in Ukraine is possible due to the real progress of the state in the formation of the middle class through the state support of small and medium-sized businesses, as well as agriculture through the use of credit and tax instruments.

Key words: demographic crisis, population, birth rate, mortality, natural population movement, life expectancy, migration.

Постановка завдання. Основною метою діяльності держави є створення сприятливих умов для сталого й безпечного розвитку шляхом впливу державних та інших суспільних інститутів на певне коло суспільних відносин. У сучасних умовах великого значення для України набув демографічний складник її розвитку, що диктується безпрецедентним зниженням чисельності населення з причини природного скорочення, його старінням, зростанням демографічного навантаження, посиленням міграційних процесів. Така ситуація демографіями вважається демографічною кризою. Особливо загрозливого забарвлення вона набула в умовах соціально-економічного занепаду на тлі політичних протистоянь та військових дій на Сході

України. Вирішення проблем забезпечення збалансованого демографічного розвитку мають формувати першочергові інтереси держави, оскільки йдеться про національну безпеку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні у дослідження демографічних проблем докладають значних зусиль фахівці Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України. Вивченню взаємозв'язку та взаємовпливу демографічної ситуації з тенденціями розвитку економіки держави присвячено наукові праці таких вітчизняних учених, як Е. Лібанова, В. Стешенко, І. Прибиткова, І. Курило, В. Кравченко, О. Богущий, С. Вовканич, Т. Яковенко та ін. Водночас регулювання соціально-економічних відносин,

забезпечення стабільності в українському суспільстві повинно базуватися на систематичних дослідженнях демографічного складника розвитку України як основи формування її основної продуктивної сили – населення.

Постановка завдання. Метою дослідження є з'ясування сучасних демографічних проблем розвитку України, виявлення основних причин та шляхів подолання демографічної кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людина є основною цінністю будь-якої держави. Крім того, людина – демографічний базис нагромадження (носіїв та власників) людського капіталу як економічного активу. Тривалість життя людини – важлива детермінанта сукупної економічної віддачі від вкладень у розвиток її знань, умінь та професійних навичок. Завчасна смерть зумовлює неефективність соціальних, у тому числі й демографічних, інвестицій, гальмує темпи соціально-економічного розвитку країни; зміни у демографічному відтворенні спричиняють вплив на вікову структуру населення, а отже, і на пропорції розподілу суспільного продукту між різними категоріями громадян [1, с. 186].

Реальні проблеми у відтворенні населення як основної рушійної сили всіх соціально-економічних процесів пов'язані з деформаціями у суспільному житті, порушенням узгодженого функціонування його основних компонентів. У ході становлення і розвитку нової української держави виникли і набрали сили нові соціально-економічні явища, що супроводжувалися стійкими руйнівними процесами у демографічній царині. Це призвело до депопуляції і деградації якісних характеристик населення країни, що межує з демографічною кризою.

Аналіз даних Державної служби статистики свідчить, що чисельність наявного населення в Україні на 1 січня 2019 р. становила 42 153,2 тис. осіб. Упродовж 2018 р. чисельність населення зменшилася на 233,2 тис. осіб. Порівняно з 2017 р. обсяг природного скорочення збільшився на 41,7 тис. осіб [2].

Природний рух населення у 2018 р. характеризувався суттєвим перевищенням числа померлих над живонародженими: на 100 померлих припадало 57 живонароджених. Інформацію щодо природного руху населення наведено в табл. 1 [3].

На початок 2018 р. чисельність новонароджених становила лише 72,1% показника на початок 2014 р. і 92,3% – проти 2017 р. Водночас чисельність померлих зросла на 73,7% порівняно з 2014 р. і на 2,4% – проти 2017 р.

Головною причиною загострення демографічної кризи в Україні є зниження до критичного рівня показників народжуваності. Сучасний демографічний стан свідчить про те, що забезпечується лише половина потрібної чисельності населення для повноцінного його відтворення. Сьогодні Україна вже перетнула межу зниження народжуваності, за якою відбувається незворотне руйнування демографічного потенціалу країни, що призводить до втрати умов для відновлення чисельності населення [4, с. 133].

Цікавою, на нашу думку, видається інформація щодо динаміки народжуваності за віковими групами матерів, оскільки вона відображає особливості репродуктивної поведінки населення в сучасних умовах (табл. 2) [5].

Як видно з табл. 2, кількість живонароджених дітей у матерів вікового інтервалу від 15 до 49 років у 2017 р. зменшилася майже на 22% (у розрахунку на 1 000 жінок зменшення становило 11,01%).

Проте найбільшим зменшенням (на третину) зазначений показник характеризувався у віковій категорії від 20 до 24 років. Власне, саме у цьому віці здебільшого (за традиційною схемою) закладаються підвалини сімейного життя, а в жіночому організмі формуються найбільш сприятливі умови для зачаття, виношування та народження здорового потомства.

Разом із тим, як свідчить статистика, сучасні тенденції шлюбності свідчать про відкладення перших шлюбів на більш пізній вік. Так, середній вік наречених, що вперше реєстрували шлюб, становив у жінок – 25,5 року, у чоловіків – 28,2 року [6].

Загалом основними причинами зниження народжуваності в Україні вважають:

- катастрофічне зниження життєвого рівня більшості населення внаслідок соціально-економічної кризи;
- не вирішеність екологічних проблем, загострених наслідками Чорнобильської катастрофи;
- соціально-психологічний дискомфорт, невпевненість у зміні найближчим часом ситуації на крає [7, с. 605].

Таблиця 1

Показники природного руху населення України в 2017–2019 рр. (тис. осіб)

Показники	Роки					Темп зростання, 2018/2014, %	Темп зростання, 2018/2017, %
	2014	2015	2016	2017	2018		
Чисельність живонароджених, тис. осіб	465,9	411,8	397,0	364,0	335,9	72,1	92,3
Чисельність померлих, тис. осіб	632,3	594,8	583,6	574,1	587,7	173,7	102,4
у т. ч. дітей у віці до 1 року, осіб	3656	3318	2955	2786	2397	65,6	86,0
Природний приріст, скорочення (–) населення	-166,4	-183,0	-186,6	-210,1	-251,8	-	-

Таблиця 2

Народжуваність за віковими групами матерів у 2014–2017 рр., за рік

Показники	Роки				Темп приросту (падіння), 2017/2014, %
	2014	2015	2016	2017	
Кількість живонароджених, осіб					
15-49	465221	411147	396415	363326	-21,90
15-19	27795	24719	21932	18773	-32,45
20-24	122988	109320	99830	85744	-30,28
25-29	158288	138509	132510	119038	-24,79
30-34	103477	91313	93748	91477	-11,60
35-39	43718	38889	39563	39072	-10,62
40-44	8425	7891	8210	8360	-0,77
45-49	530	506	622	862	+62,64
на 1000 жінок відповідного віку					
15-49	44,5	44,2	42,7	39,6	-11,01
15-19	27,0	27,3	25,3	22,4	-17,04
20-24	89,9	92,3	87,8	79,5	-11,57
25-29	91,3	91,8	90,1	84,8	-7,12
30-34	60,6	58,8	58,7	56,3	-7,09
35-39	27,6	27,3	27,3	26,7	-3,26
40-44	5,5	5,6	5,8	5,9	+7,27
45-49	0,4	0,4	0,5	0,7	+75

Ускладнення соціально-економічних умов, зростання вартості життя, суттєве здорожчання освітніх послуг, які є запорукою досягнення конкурентоспроможності на ринку праці, бажання жінок зробити кар'єру стали причиною зростання так званої відкладеної народжуваності.

Останніми роками зростають можливості вільного пересування за кордон, і саме молодь найактивніше здійснює поїздки в інші країни з різними цілями: навчання, епізодичні заробітки, сезонні роботи, контракти на короткочасне і тривале працевлаштування, туристичні поїздки та відпочинок тощо. Такі переміщення збагачують світогляд і сприяють перегляду успадкованих від батьків і усталених раніше у суспільстві цінностей: щодо необхідності доволі раннього укладання шлюбу (ці настанови у сімейних осередках із найбільшим тиском були спрямовані на дівчат); щодо народження дитини неодмінно в перші роки шлюбу; щодо непристойності спільного проживання без реєстрації шлюбу тощо [8, с. 18].

Як свідчить статистика, хоча народжуваність є найбільш високою у віці до 40 років, проте протягом 2014-2017 рр. відзначається особливе зростання народжуваності (на 62,64% у 2017 р. проти 2014 р.) у жінок у віковому інтервалі від 45 до 49 років.

Як зазначає І. Курило, наша країна за народжуваністю близька до середньоєвропейського рівня

[9]. Проте вважаємо, що для нашої країни, у якій завжди панували традиції багатодітності, враховуючи реалії сьогодення, така ситуація набула забарвлення демографічної кризи, має місце загострення процесів депопуляції, що вже межує з питаннями національної безпеки.

Для того щоб забезпечити хоча б просте відтворення населення, необхідно, щоб кожна жінка народжувала від двох і більше дітей, тобто сумарний коефіцієнт народжуваності на одну жінку мав би становити від 2,1 до 2,3 дитини, тоді як в Україні в 2017 р. цей показник сягнув лише 1,374 (табл. 3).

Але основна демографічна проблема у нас полягає не стільки у низькій народжуваності, як у високій передчасній смертності. У 2017 р. в Україні померло 574,1 тис. осіб, або 14,5 особи на 1000 наявного населення (тоді як народжених – 9,4).

Характеристики смертності визначаються умовами життя і праці, загальними санітарно-гігієнічними умовами, рівнем науково-технічного розвитку та медичної науки зокрема, доступності якісної медичної допомоги для населення. Переважне число смертей зумовлюється накопиченням дії екзогенних чинників на людський організм як природного, так і соціального походження.

Серед причин смерті населення перше місце посідали хвороби системи кровообігу (67,0% загальної кількості померлих), друге –

Таблиця 3

Сумарний коефіцієнт народжуваності в Україні у 2014–2017 рр.

Показник	Роки				Темп зростання, 2017/2014, %
	2014	2015	2016	2017	
Сумарний коефіцієнт народжуваності на 1 жінку	1,498	1,506	1,466	1,374	91,72

новоутворення (13,6%), третє – зовнішні причини (5,4%). Смертність чоловіків вища, ніж жінок: 15,3 чоловіків і 13,8 жінок на 1000 осіб відповідної статі. При цьому рівень смертності чоловіків перевищує рівень смертності жінок від зовнішніх причин у 4,5 рази, від хвороб органів дихання, а також деяких інфекційних та паразитарних хвороб – утричі, розладів психіки та поведінки, від хвороб органів травлення, хвороб нервової системи – удвічі, від новоутворень – у півтора рази.

У розрізі місця проживання смертність населення у сільській місцевості значно вища, ніж у міських поселеннях: 17,3% померлих на 1000 наявного населення у сільській місцевості проти 13,0% у міських поселеннях. Загалом що стосується процесу смертності в Україні, то з тих хлопчиків, які доживають до 16 років, майже третина не доживає до 60 років [9].

Середня очікувана тривалість життя при народженні у чоловіків в Україні в 2016 р. була найнижчою порівняно з країнами Євросоюзу (66,7 року). Найвищим зазначений показник був в Італії (81 рік), Швеції та Мальті (80,6 року), Іспанії та Кіпрі (80,5 року), Люксембурзі (80,1 року) тощо [10].

Хоча середня очікувана тривалість життя при народженні у жінок в Україні суттєво вища від чоловіків (76,5 років), вона теж перебуває на найнижчому рівні порівняно з країнами Євросоюзу.

Експертами ООН у топ-10 країн Європи щодо зниження чисельності населення Україну розміщено на четверту позицію після Болгарії, Латвії та Молдови [11].

Суттєвою демографічною проблемою в Україні є старіння населення. За показником рівня старіння ми перебуваємо в тридцятці країн світу. Населення України продовжує старіти «знизу», оскільки народжуваність знижується, а смертність у старших вікових групах практично не зменшується. Така ситуація призводить до зменшення покоління дітей і підлітків, і, як наслідок, населення поступово старіє.

Як за шкалою виміру старіння населення як критерію, в якій є частка населення у віці 60 років і старше (шкала Ж. Боже-Гарньє – Е. Россета), так і за шкалою з критерієм рівня старіння 65 років (шкала демографічного старіння ООН) Україна на початок 2018 р. належала до країн із дуже старим населенням:

- частка населення у віці 60 років і старше становила 22,9% (при тому, що 18% за шкалою вважається дуже високим рівнем демографічної старості);

- частка населення у віці 65 років і старше становила 16,5% (за цією шкалою 7% і більше населення вважається старим).

Аналіз вікової структури населення України виявив значне демографічне навантаження особами похилого віку. Так, станом на 1 січня 2018 р.

на 1000 осіб у віці 16-59 років припадало 269 осіб у віці 0-15 років, тоді як у віці 60 років і старше – 378 осіб. У сільській місцевості відповідні показники значно вищі (302 і 396 осіб), аніж у міських поселеннях (255 і 370 осіб). Порівняно з 2017 р. загальний коефіцієнт демографічного навантаження на 1000 осіб у віці 16-59 років у цілому по Україні зріс із 632 до 647 осіб.

Якщо ХХ ст. демографи охрестили «століттям зростання населення», то нинішнє – «століттям старіння». У цілому така ситуація є характерною для багатьох країн Європи.

Останнім часом проблема старіння населення в Україні все частіше обговорюється за участі представників уряду, наукової та медичної громадськості, міжнародних організацій тощо [12, с. 6].

Старіння населення породжує нові вимоги до соціального забезпечення і медичного обслуговування літніх і старих людей. Збільшення їхньої частки на тлі абсолютного скорочення населення та зменшення чисельності економічного активного населення призводить до зростання демографічного навантаження, створює додаткові труднощі в пенсійному забезпеченні. Облік тенденцій і наслідків демографічного старіння є одним із важливих напрямів реалізації соціальної політики держави.

Сучасну демографічну ситуацію можна визначити як кризову ще й тому, що депопуляція супроводжується істотним погіршенням здоров'я людей, що виявляється у зниженні середньої тривалості життя. Прогресує тенденція значного погіршення здоров'я дітей і підлітків. Проблема поліпшення здоров'я населення сьогодні перетворилася на проблему його збереження загалом. Показовою при цьому є малюкова смертність. Так, у 2017 р. у віці до одного року померло 2,8 тис. дітей, із них у перинатальному періоді (у перший тиждень життя) – 1,2 тис. Окрім того, було зареєстровано 2,1 тис. мертвонароджень. Слід відзначити, що серед причин смерті дітей, окрім окремих станів, що виникають у перинатальному періоді, були також природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії (23,4%) як наслідок накопичувальної дії результатів антропогенної діяльності людей [6].

Радіоактивне і техногенне забруднення атмосфери, ґрунтів, водойм у більшості областей спричинює мутантні ушкодження генів. Наслідками цього є зниження народжуваності, зростання потворності серед новонароджених, поширення спадкових хвороб тощо.

Такий стан викликаний, серед іншого, і недостатнім фінансуванням медичної галузі та неспроможністю останньої своєчасно й якісно надавати медичну допомогу населенню.

Як свідчать результати дослідження, проведеного під егідою Програми розвитку ООН (ПРООН), Світового банку та Київської школи економіки, державні витрати на охорону здоров'я в Укра-

їні становили 77 доларів на душу населення (за даними 2015 р.) і є найнижчими серед європейських країн. Державне фінансування системи охорони здоров'я становить лише близько половини загальних витрат на охорону здоров'я [13]. У Європейському Союзі нараховується 1,8 млн. лікарів, що на 16,4% більше, ніж десятиліття тому. В Україні за останні 10 років кількість лікарів усіх спеціальностей скоротилася на 16,5% і в 2016 р. становила 187 тис. осіб.

Найвищий рівень витрат на охорону здоров'я у співвідношенні до ВВП у Європейському Союзі мали Швеція, Німеччина, Франція, Австрія, Бельгія, Данія та Нідерланди – понад 10%. У межах 5% від ВВП витрачали на охорону здоров'я Латвія та Румунія, що є найнижчим показником серед членів ЄС [14].

Видатки Зведеного бюджету України на охорону здоров'я у 2018 р. становили 115 848 млн. грн. (3,3%). У розрахунку на одну людину обсяг витрат становив 2 741 грн. (у 2017 р. – 2 410 грн.) [15]. Бюджетні видатки на охорону здоров'я спрямовуються на фінансування: медичної продукції та обладнання; поліклінік і амбулаторій, швидких та невідкладних допомог; лікарень та санаторно-курортних закладів; санітарно-профілактичних та протиепідемічних заходів і закладів; фундаментальних та прикладних досліджень і розробок у сфері охорони здоров'я; іншої діяльності у сфері охорони здоров'я.

В Україні відсутня ідеологія здоров'я нації. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутнім поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду українського народу. Питання, яке сьогодні стосується здоров'я однієї людини, завтра може обернутися колосальними втратами для економічного потенціалу країни і, отже, представити реальну загрозу національній безпеці [16, с. 82].

Слід зазначити, що загалом в Україні протягом усього досліджуваного періоду зберігався доволі високий ступінь соціально-економічної нерівності, включаючи гендерну і територіальну. Поширеними лишалися значні масштаби соціального відторгнення, поляризації та маргіналізації населення, відбувалося погіршення якості освіти, загострилися проблеми доступу різних верств населення до якісних послуг системи охорони здоров'я тощо [17, с. 90]. Така ситуація сприяла тому, що щорічно декілька мільйонів людей виїжджають за кордон із метою заробітку. Переважна частина їх працює там нелегально, виконуючи малокваліфіковану, непривабливу роботу. Із року в рік зростає виїзд за кордон молоді – студентів та випускників вишів. Значних масштабів набув виїзд із країни молодих жінок. За підрахунками Національного банку України, частка мігрантів у населенні віком від 15 до 70 років на початку 2018 р. становила 8%. Некеровані міграційні процеси становлять

значну небезпеку для національних інтересів України, а тому потребують ефективного регулювання з боку держави, зокрема правового.

Таким чином, як засвідчили результати проведеного дослідження, реалізація соціально-економічної політики держави повинна відбуватися з обов'язковим урахуванням демографічних реалій і супроводжуватися формуванням вираженої демографічної політики.

Пріоритетними напрямками державної демографічної політики повинні стати утвердження цінності сім'ї в українському суспільстві, її зміцнення та підтримка як важливого суспільного інституту.

Підтримці сім'ї сприятиме вдосконалення законодавства з питань усиновлення, зокрема дітей, позбавлених батьківського піклування, надання допомоги безпритульним дітям; започаткування сучасних державних консультацій фахівцями-психологами для підготовки молоді до шлюбу та створення сім'ї [18, с. 239].

Забезпечення зростання трудових доходів, подолання бідності населення, особливо працюючого, зростання, відповідно до сучасних потреб, розмірів мінімального прожиткового рівня, мінімальної заробітної плати, пенсії, інших видів соціальних виплат та допомог на рівні не нижче законодавчо встановленого прожиткового мінімуму, зростання державних соціальних стандартів – ось важелі впливу на демографічну ситуацію з метою її поліпшення.

Розв'язання демографічної проблеми в Україні уявляється можливим завдяки реальному сприянню держави формуванню середнього класу шляхом державної підтримки малого та середнього бізнесу, фермерства через застосування кредитно-податкового інструментарію. Інвестування у розвиток соціальної та виробничої інфраструктури, забезпечення молодих фахівців житлом, особливо у сільській місцевості, є нагальним завданням з огляду на зростання міграції сільського населення у міста України та за її межі у пошуках кращого життя. Даючи людям можливість забезпечити собі фундамент матеріального добробуту у себе в країні, держава знизить соціальну напругу, сформує підґрунтя для соціально-економічного зростання, сталого розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. У статті визначено основні тенденції та проблеми демографічного розвитку України, серед яких має місце безпрецедентне зниження чисельності населення з причини природного скорочення (низька народжуваність, висока передчасна смертність), його старіння, зростання демографічного навантаження, погіршення здоров'я людей, активізація міграційних процесів, що становить значну небезпеку для національних інтересів України. Отже, важливим завданням держави є врахуванням демографічних реалій у реалізації соціально-

економічної політики держави, створення сприятливих умов для відтворення населення та збереження людського потенціалу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мельничук Д. Демографічні детермінанти формування та використання людського капіталу в Україні: диференційний аналіз та прогноз. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2014. Вип. 1 (10). С. 185-193.
2. Про соціально-економічне становище України за січень 2019 року. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.05.2019).
3. Населення. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.05.2019).
4. Палієнко О.А. Демографічна криза в Україні: шляхи її подолання. *Молодий вчений*. 2017. № 9.1 (49.1). С. 133-136.
5. Народжуваність за віковими групами матерів. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Dialog/statfile1_c_files/pasport.files/pasport/00_uk.htm#03 (дата звернення: 13.05.2019).
6. Демографічна ситуація в Україні у 2017 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.05.2019).
7. Онопрієнко І.М. Статистичний аспект демографічної ситуації в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 604-608.
8. Аксьонова С.Ю., Курило І.О. Відкладання народжень в Україні крізь призму реальних поколінь жінок. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 3 (34). С. 11-25.
9. Низька народжуваність – не головна демографічна проблема України: інтерв'ю з соціологом. URL: <https://ukr.segodnya.ua/ukraine/nizkaya-rozhdaemost-ne-glavnaya-demograficheskaya-problema-ukrainy-intervyu-s-sociologom-1115497.html> (дата звернення: 16.05.2019).
10. Населення України за 2017 рік: демографічний щорічник. *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 13.05.2019).
11. The fastest shrinking countries on earth are in Eastern Europe. URL: <https://qz.com/1187819/country-ranking-worlds-fastest-shrinking-countries-are-in-eastern-europe/> (дата звернення: 14.05.2019).
12. Населення України. Імперативи демографічного старіння. Київ : АДЕФУкраїна, 2014. 288 с.
13. Державні витрати на охорону здоров'я в Україні найнижчі в Європі – дослідження. URL: <https://www.unian.ua/health/worldnews/2336977-derjavni-vitrati-na-ohoronu-zdorovya-v-ukrajini-naynijchi-v-evropi-doslidjennya.html> (дата звернення: 17.05.2019).
14. Актуальні індикатори стану системи охорони здоров'я в країнах Євросоюзу та Україні. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/aktualni-indykatory-stanu-sistemy-ohorony-zdorovya-v-krayinah-yevrosoyuzu-ta-ukraini> (дата звернення 17.05.2019).
15. Видатки Зведеного бюджету України на медицину. URL: <http://cost.ua/budget/expenditure/> (дата звернення: 17.05.2019).
16. Яковенко Т.В. Особливості сучасної демографічної кризи в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2014. № 1122. С. 77-83.

17. Зоря О.П. Демографічний стан в Україні в умовах глибокої трансформаційної економічної кризи. *Соціологія*. 2015. № 2 (118). С. 89-92.

18. Кравченко В.П., Кравченко Н.В. Сучасна демографічна ситуація в Україні та перспективи її розвитку. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. Вип. 3 (58). С. 236-240.

REFERENCES:

1. Melnychuk D. (2014). Demografichni determinanty formuvannya ta vykorystannya liudskoho kapitalu v Ukraini: dyferentsiyni analiz ta prohnoz. [Demographic determinants of the formation and use of human capital in Ukraine: a differential analysis and a forecast]. *Socio-economic problems and the state*. vol. 1 (10). pp. 185-193.
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019) Pro sotsialno-ekonomichne stanovyshe Ukrainy za sichen 2019 roku [On the socioeconomic situation of Ukraine in January 2019]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 11 May 2019).
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019) *Naselennia [Population]* Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 11 May 2019).
4. Palienko O.A. (2017) Demografichna kryza v Ukraini: shliakhy yii podolannia [Demographic crisis in Ukraine: ways to overcome it]. *Young Scientist*. no. 9.1 (49.1), pp. 185-193.
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019) Narodzhuvaniist za vikovymi hrupamy materiv [Fertility by age group of mothers]. Available at: http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Dialog/statfile1_c_files/pasport.files/pasport/00_uk.htm#03 (accessed 13 May 2019).
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2018) Demografichna sytuatsiia v Ukraini u 2017 rotsi [The demographic situation in Ukraine in 2017]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 11 May 2019).
7. Onoprienko I.M. (2017) Statystychnyi aspekt demografichnoi sytuatsii v Ukraini [The statistical aspect of the demographic situation in Ukraine] *Global and national problems of the economy*. vol. 16, pp. 604-608.
8. Aksonova S.Yu., Kurylo I.O. (2018) Vidkladannia narodzhenn v Ukraini kriz pryizmu realnykh pokolin zhinok [Deferment of births in Ukraine through the prism of real generations of women] *Demography and social economics*. no. 3 (34). pp. 11-25.
9. Nyzka narodzhuvaniist – ne holovna demografichna problema Ukrainy : intervui z sotsiologhom [Low fertility is not the main demographic issue of Ukraine: an interview with a sociologist] Available at: <https://ukr.segodnya.ua/ukraine/nizkaya-rozhdaemost-ne-glavnaya-demograficheskaya-problema-ukrainy-intervyu-s-sociologom-1115497.html> (accessed 16 May 2019).
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2018) *Naselennia Ukrainy za 2017 rik*. [The population of Ukraine for 2017]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 13 May 2019).
11. The fastest shrinking countries on earth are in Eastern Europe. Available at: <https://qz.com/1187819/country-ranking-worlds-fastest-shrinking-countries-are-in-eastern-europe/> (accessed 14 May 2019).
12. VD "ADEF Ukraina" (2014) *Naselennia Ukrainy. Imperatyvy demografichnoho starinnia* [The population of Ukraine. Imperatives of demographic aging]. Kyiv : VD "ADEF Ukraina". 288 pp.

13. Derzhavni vytraty na okhoronu zdorovia v Ukraini nainyzhchi v Yevropi – doslidzhennia [Public spending on health care in Ukraine is lowest in Europe – research]. Available at: <https://www.unian.ua/health/worldnews/2336977-derzhavni-vitrati-na-okhoronu-zdorovya-v-ukrajini-naynijchi-v-evropi-doslidjennya.html> (accessed 17 May 2019).

14. Aktualni indykatory stanu systemy okhorony zdorovia v krainakh Yevrosoiuza ta Ukraini [Current indicators of the state of the health care system in the countries of the European Union and Ukraine]. Available at: <http://edclub.com.ua/analitika/aktualni-indykatory-stanu-systemy-okhorony-zdorovya-v-krayinah-yevrosoyuzu-ta-ukrayini> (accessed 17 May 2019).

15. Vydatky Zvedenoho biudzhetu Ukrainy na medytsynu [Expenditures of the Consolidated Budget

of Ukraine for medicine]. Available at: <http://cost.ua/budget/expenditure/> (accessed 17 May 2019).

16. Yakovenko T. V. (2014) Osoblyvosti suchasnoi demografichnoi kryzy v Ukraini [Features of the current demographic crisis in Ukraine]. *Bulletin of the Kharkiv National University named after V.N. Karazin*. no. 1122. pp. 77-83.

17. Zoria O.P. (2015) Demografichniy stan v Ukraini v umovakh hlybokoi transformatsiinoi ekonomichnoi kryzy [Demographic situation in Ukraine in the conditions of a deep transformational economic crisis] *Sociology*. no. 2 (118) February 2015. p. 89-92.

18. Kravchenko V.P., Kravchenko N.V. Suchasna demografichna sytuatsiia v Ukraini ta perspektyvy yii rozvytku [Current demographic situation in Ukraine and prospects for its development] *Bulletin of socio-economic research*. vol. 3 (58). pp. 236-240.

Kravets Iryna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Personnel Management
and Labour Economics
Khmelnytsky National University

MODERN DEMOGRAPHIC PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF UKRAINE

The purpose of the article. The purpose of the study is to identify the current demographic problems of Ukraine's development, identify the main causes and ways to overcome the demographic crisis.

Methodology. The study is based on the analysis of data from the State Statistics Service on population reproduction and demographic development.

Results. The article states that under present conditions the demographic component of its development has become very important for Ukraine. The current demographic situation in Ukraine is analyzed, in particular, indicators of natural population movement, birth rate by age groups of mothers, general fertility rate in Ukraine, average life expectancy at birth, age structure of the population, as well as health care expenditures. Some aspects of demographic development in comparison with EU countries are investigated.

The tendencies and problems of demographic development of Ukraine are revealed, among which the unprecedented reduction of population due to natural factors (low birth rate, high premature mortality), its aging; growth of demographic load; a significant deterioration in the health of people is reflected in a decrease in average life expectancy; insufficient public financing of the health care system; activation of migration processes. All this creates a serious threat to the national interests of Ukraine, which requires efficiency state intervention.

The main factors of modern demographic realities are revealed. It is established that problems of reproduction of the population as the main driving force of all socioeconomic processes are associated with deformations in public life, violation of the coordinated functioning of its main components.

The revealed trends of demographic development allowed to outline ways of overcoming demographic problems, in particular, increase of labor incomes, overcoming of poverty of the population, especially among workers; growth of state social standards; real assistance in shaping the middle class through government support for small and medium-sized businesses through the use of credit and tax instruments; investing in the development of social and industrial infrastructure, etc.

The priority areas of state demographic policy should be to strengthen the value of the family in Ukrainian society.

Practical implications. According to the results of the study, the implementation of the socio-economic policy of the state should take place with due consideration of modern demographic realities, which is accompanied by the formation of a balanced demographic policy. Realization of these directions will reduce social tension, will form the basis of socio-economic growth, sustainable development.

Value/originality. The article deals with the main demographic problems of Ukraine. Prospects for solving the problems of ensuring balanced demographic development, which should form the primary interests of the state, lie within the framework of systematic research into the demographic component of Ukraine's development. An important means of conducting such studies is the use of multi-factor models to detect demographic changes in the dynamics under the influence of specific factors.